

dr Dorota Michalak*

ORGANIZACJA SYSTEMU POMOCY SPOŁECZNEJ W ŁODZI

ORGANISATION OF SOCIAL WELFARE IN LODZ

Abstract

One of the essential role of the state is social assistance, which is directed to the elderly, the physically and mentally disabled, orphans, families with many children and homeless. The scope of social assistance includes the provision of environmental and provide institutional form of stay in nursing homes, shelters or residential institutions.

The aim of the article is the description of the activities of social welfare in Lodz, the answer to the question, what is the organizational structure of the Social Welfare Centre, what are the sources of funding of social welfare and how many people benefit from the assistance offered by the city of Lodz. For this purpose, easy-depth interviews were conducted with employees of the Social Welfare Centre. In Lodz, social assistance benefit more than 56 000 inhabitants, which represents almost 9% of total population of the city. Unfortunately, despite ever-improving and we match the needs of social assistance is still a need exceeds the resources available to the municipality.

Keywords: social assistance, social care services

JEL classification: E02

Wstęp

Jedną z istotnych ról organu państwa jest jego funkcja socjalna, która jest całościowym działaniem w sferze socjalnej stosunków społecznych zmierzających do zabezpieczenia społecznego ludności. Elementem funkcji socjalnej państwa jest pomoc społeczna, która jest kierowana do osób starszych, niepełnosprawnych fizycznie i intelektualnie, sierot, rodzin wielodzietnych oraz osób bezdomnych. Zakres pomocy społecznej obejmuje świadczenia środowiskowe (zasiłki pieniężne i niepieniężne) oraz świadczenia instytucjonalne w formie pobytu w domach pomocy społecznej, schroniskach czy placówkach opiekuńczo-wychowawczych.

Opracowanie ma charakter opisowy, jego celem jest prezentacja struktury organizacyjnej Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej, struktury kosztów oraz skali pomocy gminy Łódź osobom potrzebującym. Do realizacji celów

* Katedra Ekonomii Rozwoju, Uniwersytet Łódzki; d.michalak@uni.lodz.pl.

wykorzystano analizę danych zastanych, raportów finansowych za rok 2015 udostępnionych przez łódzki MOPS (przez trzy lata poprzedzające rok 2015 w ujęciu procentowym zaprezentowane dane nie zmieniały się w sposób znaczący, dlatego opracowanie prezentuje ostatni udostępniony rok).

Struktura organizacyjna Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Łodzi

Zgodnie z art. 15 ustawy o pomocy społecznej do zadań pomocy społecznej zalicza się¹:

- przyznawanie i wypłacanie przewidywanych ustawą świadczeń,
- pracę socjalną²,
- prowadzenie i rozwój niezbędnej infrastruktury socjalnej,
- analizę i ocenę zjawisk rodzących zapotrzebowanie na świadczenia z pomocy społecznej,
- realizację zadań wynikających z rozeznaczonych potrzeb społecznych,
- rozwój nowych form pomocy społecznej i samopomocy w ramach zidentyfikowanych potrzeb.

Obowiązek zapewnienia realizacji zadań pomocy społecznej spełniany jest przez jednostki samorządu terytorialnego oraz organy administracji rządowej w zakresie ustalonym ustawą. Ani gmina, ani powiat nie może odmówić pomocy osobie potrzebującej³.

Miejskie Ośrodki Pomocy Społecznej (MOPS) działają na podstawie art. 7 ust. 1 pkt 6 Ustawy z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie terytorialnym. MOPS definiowany jest jako samodzielna jednostka organizacyjna i budżetowa podlegająca Zarządowi Miasta. W zakresie zadań zleconych nadzór merytoryczny nad ich wykonywaniem sprawuje Wojewódzki Zespół Pomocy Społecznej. Ustawa wskazuje zadania Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej, do których zalicza się: zapewnienie opieki środowiskowej, udzielenie zasiłków celowych, stałych, okresowych i świadczeń niepieniężnych, realizację wypłaty wynagrodzeń pracowników socjalnych oraz utrzymanie bazy materiałowo-technicznej gminnych ośrodków pomocy społecznej⁴.

Głównym celem łódzkiego MOPS-u jest tworzenie warunków organizacyjnych funkcjonowania pomocy społecznej w Łodzi. Ponadto wśród celów działalności wyróżniamy: zaspokajanie niezbędnych potrzeb życiowych osób i rodzin poprzez świadczenie usług oraz przyznawanie i wypłacanie świadczeń

¹ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (dalej: Ustawa o pomocy społecznej), Dz.U. Nr 115, art. 12–16.

² Praca socjalna – działalność zawodowa skierowana na pomoc osobom i rodzinom we wzmocnieniu lub odzyskaniu zdolności do funkcjonowania w społeczeństwie oraz tworzenie warunków sprzyjających temu celowi.

³ Ustawa o pomocy społecznej, art. 16.

⁴ Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie terytorialnym, Dz.U. Nr 16, poz. 95.

przewidzianych przepisami o pomocy społecznej, dokonywanie analiz i ocen zjawisk rodzących potrzebę świadczenia pomocy społecznej, pracę socjalną, sprawowanie nadzoru administracyjno-finansowego oraz koordynowanie realizacji zadań wykonywanych przez jednostki organizacyjne pomocy społecznej, prowadzenie działań na rzecz ograniczenia skutków niepełnosprawności i likwidacji barier, obsługę Miejskiego Zespołu do spraw Orzekania o Niepełnosprawności oraz realizację zadań związanych ze wsparciem rodzin i systemu pieczy zastępczej.

Do 31 grudnia 2011 roku funkcjonowało pięć filii Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Łodzi (jedna w każdej dzielnicy Łodzi). Obecnie wyodrębniono trzy Wydziały Pracy Środowiskowej (I Wydział – Bałuty i część Polesia, II Wydział – Polesie i Śródmieście, III Wydział – Górna i część Polesia).

Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej bezpośrednio podlega Departamentowi Spraw Społecznych Urzędu Miasta Łodzi i jest podstawową jednostką systemu pomocy społecznej, wspierania rodziny oraz systemu pieczy zastępczej. Jak wskazuje tabela 1, w Łodzi można wyróżnić następujące placówki pomocy społecznej⁵:

- domy pomocy społecznej,
- placówki specjalistycznego poradnictwa,
- placówki opiekuńczo-wychowawcze,
- mieszkania chronione,
- ośrodki wsparcia,
- inne jednostki organizacyjne pomocy społecznej oraz wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej tworzone w oparciu o potrzeby mieszkańców Łodzi.

Tabela 1. Placówki opieki społecznej w Łodzi

Nazwa placówki	Liczba	Liczba podopiecznych	Liczba etatów kalkulacyjnych
Dom Pomocy Społecznej	13	1882	1214,5
Dom Dziennego Pobytu	17	830	102
Dom Dziennego Pobytu dla osób niepełnosprawnych	2	100	66
Placówki opiekuńczo-wychowawcze	19	565	365
Schronisko i noclegownia dla bezdomnych kobiet	1	schronisko – 62 noclegownia – 20	9,5
Rodzina zastępcza	1100	1450	–
Mieszkania chronione dla osób z zaburzeniami psychicznymi	3	43	–
Mieszkania chronione dla wychowanków pieczy zastępczej	2	8	–

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych uzyskanych z łódzkiego MOPS-u.

⁵ www.mops.lodz.pl/index.php/struktura-mops (dostęp: 16.02.2016).

Dom Pomocy Społecznej (DPS) jest instytucją przeznaczoną dla osób wymagających całodobowej opieki z powodu wieku, choroby lub niepełnosprawności, niemogących samodzielnie funkcjonować w codziennym życiu, którym nie można zapewnić niezbędnej pomocy w formie usług opiekuńczych.

Domy Pomocy Społecznej świadczą usługi bytowe, opiekuńcze, wspomagające i edukacyjne na poziomie obowiązującego standardu, w zakresie i formach wynikających z indywidualnych potrzeb osób w nich przebywających. Tabela 2 przedstawia podział Domów Pomocy Społecznej w zależności od tego, dla kogo są przeznaczone.

Tabela 2. Rodzaje DPS w Łodzi (grudzień 2015 roku)

DPS dla:	Liczba	Liczba podopiecznych	Liczba etatów kalkulacyjnych
Osób przewlekle somatycznie chorych	5	1029	687
Osób przewlekle psychicznie chorych	2	289	169,5
Osób w podeszłym wieku	5	337	184
Dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie	2	227	169

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych uzyskanych z łódzkiego MOPS-u.

Kiedy Dom Pomocy Społecznej świadczy tylko usługi opiekuńcze osobom w nim niezamieszkującym nazywa się Domem Dziennego Pobytu (DDP)⁶. Główną funkcją takich domów jest pomoc osobom w wieku poprodukcyjnym, które nie pracują zawodowo: emerytom i rencistom, a także niepełnosprawnym i chorym. Średniomiesięczny koszt utrzymania jednego miejsca w 2015 roku w Domu Dziennego Pobytu to 680 zł, w przypadku (opisanych wyżej) Domów Pomocy Społecznej kwota ta wynosiła 2990 zł oraz dla Domów Dziennego Pobytu dla osób niepełnosprawnych – 3542 zł.

W Łodzi funkcjonuje 21 placówek opiekuńczo-wychowawczych (tabela 3) – 16 placówek typu socjalizacyjnego (potocznie nazywanych Domami Dziecka) pogrupowanych w 5 Centrów Administracyjnych, 2 Pogotowia Opiekuńcze oraz 2 placówki typu rodzinnego (Domy Rodzinne). Średniomiesięczny koszt utrzymania jednego wychowanka tych placówek to 4173 zł. Jako inwestycje traktuje się zarówno zakupy inwestycyjne, jak i wydatki na remonty bądź nowe inwestycje powyżej 3500 zł.

⁶ Ustawa o pomocy społecznej, art. 58–60.

Tabela 3. Podział placówek opiekuńczo-wychowawczych

Rodzaj placówki	Liczba	Liczba dzieci	Liczba etatów kalkulacyjnych	Średniomiesięczny koszt utrzymania jednego wychowanka (w zł)
Placówki typu socjalizacyjnego	16 (zgrupowane w 5 Centr Administracyjnych)	334	264,5	4529
Pogotowie Opiekuńcze	2	87	94,5	5133,5
Placówki typu socjalizacyjnego dla małych dzieci	1	127	137,85	5420
Placówki typu rodzinnego	2	17	6	3115

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych uzyskanych z łódzkiego MOPS-u.

Mieszkanie chronione jest formą pomocy społecznej, która pod opieką specjalisty przygotowuje osoby w nim przebywające do prowadzenia samodzielnego życia lub też zastępują pobyt w placówce zapewniającej całodobową opiekę. Skierowanie do mieszkania chronionego następuje w formie decyzji administracyjnej i jest wydawane osobom pełnoletnim na czas określony.

Mieszkania chronione przeznaczone są dla osób, które ze względu na trudną sytuację życiową, wiek, niepełnosprawność lub chorobę potrzebują wsparcia w funkcjonowaniu w codziennym życiu, jednak nie wymagają one usług w zakresie świadczonego przez jednostkę całodobowej opieki. W szczególności dla osób z zaburzeniami psychicznymi, opuszczających pieczę zastępczą, młodzieżowy ośrodek wychowawczy, zakład dla nieletnich.

Jak wskazuje tabela 1, w gminie Łódź występują dwa rodzaje mieszkań chronionych: dla osób z zaburzeniami psychicznymi oraz dla pełnoletnich wychowanków opuszczających formy pieczy zastępczej.

Z danych uzyskanych z łódzkiego Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej wynika, że w Łodzi jest już prawie 1100 rodzin zastępczych, w których wychowuje się prawie 1450 dzieci. Tylko w 2014 roku powstało 88 nowych rodzin zastępczych i kolejnych 115 dzieci zyskało prawdziwy dom.

Można wyróżnić cztery formy rodziny zastępczej: rodzina zastępcza spokrewniona (tworzona wyłącznie przez dziadków i rodzeństwo dziecka), rodzina zastępcza niezawodowa (tworzona przez osoby niespokrewnione z dzieckiem oraz krewnych niebędących wstępnymi i zstępnymi dziecka, np. ciocie, wujkowie), rodzina zawodowa, w tym zawodowa pełniąca funkcję pogotowia rodzinnego

i zawodowa specjalistyczna⁷ (tworzona przez osoby niespokrewnione z dzieckiem) oraz rodzinny dom dziecka (tworzone przez osoby niespokrewnione z dzieckiem dla nie więcej niż ośmiorga dzieci).

Na każde dziecko umieszczone w rodzinnej pieczy zastępczej przysługuje świadczenie na pokrycie kosztów jego utrzymania, nie niższe niż 660 zł miesięcznie (w przypadku dziecka umieszczonego w rodzinie zastępczej spokrewnionej) oraz 1000 zł miesięcznie (w przypadku dziecka umieszczonego w rodzinie zastępczej zawodowej, rodzinie zastępczej niezawodowej lub rodzinnym domu dziecka; dodatkowo na dziecko z orzeczeniem o niepełnosprawności lub orzeczeniem o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności przysługuje dodatek nie niższy niż 200 zł miesięcznie).

Rodzinie zastępczej i prowadzącemu rodzinny dom dziecka starosta może przyznać corocznie pomoc na dofinansowanie do wypoczynku poza miejscem zamieszkania dziecka w wieku od 6 do 18. roku życia, jednorazowe świadczenie na pokrycie niezbędnych wydatków związanych z potrzebami przyjmowanego dziecka oraz jednorazowe lub okresowe świadczenie na pokrycie wydatków związanych z wystąpieniem zdarzeń losowych lub innych zdarzeń mających wpływ na jakość sprawowanej opieki.

Ponadto prowadzący rodzinny dom dziecka otrzymuje środki finansowe na:

- utrzymanie lokalu mieszkalnego, w którym prowadzony jest rodzinny dom dziecka;
- pokrycie kosztów związanych z remontem lub ze zmianą lokalu, w którym prowadzony jest rodzinny dom dziecka;
- pokrycie innych nieprzewidzianych kosztów związanych z opieką i wychowaniem dziecka lub funkcjonowaniem rodzinnego domu dziecka.

Rodzinie zastępczej zawodowej, w której przebywa więcej niż troje dzieci przyznaje się także osobę do pomocy przy sprawowaniu opieki nad dziećmi i przy pracach gospodarczych.

Rodzinie zastępczej zawodowej oraz prowadzącemu rodzinny dom dziecka przysługuje także wynagrodzenie nie niższe niż kwota 2000 zł miesięcznie brutto. W przypadku rodziny zastępczej zawodowej pełniącej funkcję pogotowia rodzinnego kwota ta wynosi nie mniej niż 2600 zł miesięcznie brutto.

Dodatkowo Miasto Łódź oferuje rodzicom zastępczym i prowadzącym rodzinne domy dziecka przywileje, takie jak bezpłatny dostęp do przedszkoli publicznych⁸, bezpłatne przejazdy środkami miejskimi (dla dzieci uczących się

⁷ Pogotowie rodzinne zajmuje się dziećmi przez krótki okres, tj. od chwili umieszczenia dziecka w rodzinie do momentu wydania postanowienia sądu o jego dalszych losach. Rodziny specjalistyczne opiekują się m.in. dziećmi niepełnosprawnymi. Rodzina specjalistyczna może również sprawować pieczę nad nieletnimi umieszczonymi na podstawie ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich lub małoletnimi matkami z dziećmi.

⁸ Uchwała nr XVII/315/11 Rady Miejskiej w Łodzi z dnia 7 lipca 2011 r. w sprawie opłat za świadczenia udzielane przez przedszkola publiczne prowadzone przez Miasto Łódź.

i wychowujących w rodzinach zastępczych, rodzin posiadających czworo i więcej dzieci oraz w zawodowych rodzinach zastępczych)⁹, możliwość ubiegania się o przydział lokalu mieszkalnego z zasobu lokalowego miasta na czas pełnienia funkcji¹⁰ oraz wzrost wynagrodzenia od 15 do 35%¹¹.

Pracownik socjalny

W Łodzi pracuje ok. 300 pracowników socjalnych. Zawód pracownika socjalnego określa się jako kwalifikowaną część służb społecznych zatrudnionych w polskich placówkach pomocy społecznej¹².

Pracownik socjalny powinien przyczyniać się do realizacji przynajmniej jednego z następujących szczegółowych celów pracy socjalnej¹³:

- zapewnienia podstawowych warunków życia tym, którzy są ich pozbawieni – cel ratowniczy;
- zaspokajanie potrzeb, które nie mogą być realizowane samodzielnie w ramach innych instytucji – cel kompensacyjny;
- minimalizowanie negatywnego wpływu tych czynników, które nie mogą być zmniejszone lub usunięte – cel protekcyjny;
- osiągnięcie bardziej satysfakcjonującego poziomu i jakości życia poprzez wspomaganie w rozwiązywaniu problemów, w pokonywaniu trudności – cel promocyjny;
- wzmacnianie zdolności grup i społeczności lokalnych do samodzielnego rozwoju i rozwiązywanie własnych problemów;
- efektywne organizowanie zróżnicowanych form pomocy oraz zarządzania nimi.

Pracownicy socjalni są odpowiedzialni za przyznawanie:

- zasiłków stałych, które przysługują pełnoletniej osobie samotnie gospodarującej, niezdolnej do pracy z powodu wieku lub całkowicie niezdolnej do pracy,

⁹ Uchwała nr XXXI/551/12 Rady Miejskiej w Łodzi z dnia 25 stycznia 2012 r. w sprawie ustalenia opłaty za usługi przewozowe lokalnego transportu zbiorowego w Łodzi.

¹⁰ Uchwała nr XLIV/827/12 Rady Miejskiej w Łodzi z dnia 29 czerwca 2012 r. w sprawie zasad wynajmowania lokali wchodzących w skład mieszkaniowego zasobu Miasta Łodzi.

¹¹ Uchwała nr XXXVIII/703/12 Rady Miejskiej w Łodzi z dnia 25 kwietnia 2012 r. w sprawie podniesienia wysokości wynagrodzenia dla rodziny zastępczej zawodowej oraz prowadzącego rodzinny dom dziecka. Ustawa przedstawia konkretne wytyczne, która musi spełnić rodzina zastępcza albo rodzinny dom dziecka, aby otrzymać wyższe wynagrodzenie, m.in. jest to uzależnione od długości doświadczenia oraz liczby dzieci.

¹² M. Rymsza, *Pracownicy socjalni i praca socjalna w Polsce*, [w:] *Pracownicy socjalni i praca socjalna w Polsce. Między służbą społeczną a urzędem*, Regionalne Centrum Polityki Społecznej w Łodzi, Łódź 2011, s. 11.

¹³ S. Nitecki, *Prawo do pomocy społecznej w polskim systemie prawnym*, Oficyna Wolters Kluwer business, Warszawa 2008, s. 203.

jeżeli jej dochód jest niższy od kryterium dochodowego¹⁴, osoby samotnie gospodarującej lub osobie pełnoletniej pozostającej w rodzinie, niezdolnej do pracy z powodu wieku lub całkowicie niezdolnej do pracy, jeżeli jej dochód, jak również dochód na osobę w rodzinie, są niższe od kryterium dochodowego na osobę w rodzinie¹⁵;

– zasiłków okresowych, które przysługują ze względu na długotrwałą chorobę, niepełnosprawność, bezrobocie, możliwość utrzymania lub nabycia uprawnień do świadczeń z innych systemów zabezpieczenia społecznego osobie samotnie gospodarującej, której dochód jest niższy od kryterium dochodowego osoby samotnie gospodarującej lub rodzinie, której dochód jest niższy od kryterium dochodowego rodziny¹⁶;

– zasiłków celowych, które mogą być przyznawane na pokrycie części lub całości kosztów zakupu żywności, leków i leczenia, opału, odzieży, niezbędnych przedmiotów użytku domowego, drobnych remontów i napraw mieszkaniowych, a także kosztów pogrzebu; zasiłek ten może zostać przyznany także osobom bezdomnym i innym osobom niemającym dochodu oraz możliwości uzyskania świadczeń na podstawie przepisów o powszechnym ubezpieczeniu z NFZ na pokrycie części lub całości wydatków na świadczenia zdrowotne.

Tabela 4. Zasiłki okresowe i stałe przyznane w Łodzi w 2015 roku

Rodzaj zasiłku	Liczba udzielonych świadczeń	Liczba zasiłkobiorców	Łączna kwota
Zasiłek okresowy	117 100	15 449	33 175 188,55
Zasiłek stały	54 570	5 591	24 674 325,47

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych uzyskanych z łódzkiego MOPS-u.

Jak wynika z tabeli 4, w 2015 roku wypłacono 171 670 zasiłków o łącznej wartości 57 849 514,02 zł. Ponadto kwotę 4 653 741,76 zł przeznaczono na zasiłki celowe, pomoc rzeczową oraz koszty pogrzebu.

Formą niepieniężnego zasiłku celowego jest bilet kredytowy, który może być przyznawany osobom bez dochodu lub z bardzo niskimi dochodami, które muszą udać się do innej miejscowości w ważnych sprawach rodzinnych lub urzędowych¹⁷.

¹⁴ Kryteria dochodowe uprawniające do świadczeń z pomocy społecznej od 2015 roku dla osoby samotnie gospodarującej wynosi maksymalnie 634 zł (w 2015 roku wzrost o 92 zł).

¹⁵ Kryteria dochodowe uprawniające do świadczeń z pomocy społecznej od 2015 roku dla osoby w rodzinie wynosi maksymalnie 514 zł (w 2015 wzrost o 58 zł).

¹⁶ Ustawa o pomocy społecznej, art. 42–50.

¹⁷ S. Nitecki, *Prawo do pomocy...*, s. 194.

Wśród niepieniężnej formy pomocy socjalnej wyróżnia się pracę socjalną, którą definiuje się jako działalność zawodową mającą na celu pomoc osobom i rodzinom we wzmacnianiu lub odzyskaniu zdolności do funkcjonowania w społeczeństwie poprzez pełnienie odpowiednich funkcji społecznych oraz warunków sprzyjających temu celowi¹⁸. Jest ona świadczona na rzecz poprawy funkcjonowania osób i rodzin w ich środowisku społecznym. Jej głównym celem jest rozwinięcie lub wzmocnienie aktywności i samodzielności życiowej oraz zapewnianie współpracy i koordynacji działań instytucji i organizacji istotnych dla zaspokojenia potrzeb członków społeczności. Praca socjalna może być prowadzona w oparciu o kontrakt socjalny¹⁹ oraz świadczona jest osobom i rodzinom bez względu na dochód²⁰.

Współpraca MOPS z organizacjami pozarządowymi

Na podstawie art. 25 ustawy o pomocy społecznej Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej może zlecać organizacjom pozarządowym realizację zadań z zakresu pomocy społecznej, udzielając dotacji na finansowanie lub dofinansowanie realizacji zleconego działania. Organizacje pozarządowe wyłaniane są na zasadach konkursowych określonych we wspomnianej ustawie, a zakres i tryb realizowanych zadań ustala pisemna umowa. Umowa zobowiązuje organizacje do pełnej sprawozdawczości zadań, MOPS do przekazania środków finansowych i możliwości kontroli zadania do pięciu lat od wygaśnięcia umowy²¹. Ponadto na podstawie art. 190 ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej jednostka samorządu terytorialnego może zlecić realizację zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej. Na tej podstawie MOPS zleca prowadzenie placówek wsparcia dziennego, prowadzenie placówek opiekuńczo-wychowawczych. Zgodnie z art. 25 ust. 5 ustawy o pomocy społecznej oraz z art. 190 ust. 2 ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej do zlecenia zadań stosuje się przepisy Ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie.

¹⁸ Ustawa o pomocy społecznej, art. 42.

¹⁹ Kontrakt socjalny definiowany jako pisemna umowa zawarta z osobą ubiegającą się o pomoc. Określa ona uprawnienia i zobowiązania stron umowy, w ramach wspólnie podejmowanych działań zmierzających do przezwyciężenia trudnej sytuacji życiowej. Kontrakt wskazuje osobie lub rodzinie kierunki działań umożliwiających wyjście z trudnej sytuacji, mobilizuje do własnej aktywności, wzmacnia wiarę we własne siły, zapewnia możliwość korzystania z potrzebnego doradztwa lub szkoleń oraz pomocy finansowej, jak również określa sposób wsparcia działań beneficjenta przez pracownika socjalnego.

²⁰ Ustawa o pomocy społecznej, art. 43–44.

²¹ *Ibidem*, art. 21–25.

Łódzki oddział Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej współpracuje z organizacjami pozarządowymi, które²²:

- świadczą pomoc osobom bezdomnym (jedna organizacja prowadząca sześć placówek);
- prowadzą dzienne domy pomocy (jedna organizacja prowadząca dwie placówki);
- prowadzą środowiskowe domy samopomocy (pięć organizacji prowadzących po jednej placówce);
- świadczą usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania (cztery organizacje) oraz specjalistyczne usługi opiekuńcze (trzy organizacje)²³;
- świadczą specjalistyczne usługi opiekuńcze dla osób z zaburzeniami psychicznymi w miejscu zamieszkania (jedna organizacja)²⁴;
- prowadzą niepubliczne domy pomocy społecznej (dwie organizacje prowadzące po jednej placówce);
- prowadzą mieszkania chronione (dwie organizacje prowadzące trzy placówki);
- udzielają wsparcia ofiarom przemocy (jedna organizacja prowadząca jedną placówkę)²⁵;
- prowadzą dom dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży (jedna organizacja prowadząca jedną placówkę)²⁶;
- prowadzą jednostki specjalistycznego poradnictwa (trzy organizacje prowadzące po jednej placówce)²⁷;
- realizują programy wsparcia dla mieszkańców Łodzi (jedna organizacja prowadząca jedną placówkę);

²² www.mops.lodz.pl/index.php/organizacje-pozarzadowe (dostęp: 18.02.2016).

²³ Podmioty te organizują i świadczą usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania, osobom samotnym, które z powodu wieku, choroby lub z innych przyczyn wymagają pomocy innych osób w zaspokajaniu codziennych potrzeb życiowych.

²⁴ Towarzystwo Przyjaciół Niepełnosprawnych organizuje i świadczy specjalistyczne usługi opiekuńcze osobom z zaburzeniami psychicznymi w miejscu zamieszkania, usługi te są dostosowane do szczególnych potrzeb wynikających z rodzaju schorzenia lub niepełnosprawności.

²⁵ Stowarzyszenie Promocji Zdrowia i Psychoterapii prowadzi Specjalistyczny Ośrodek Wsparcia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie, w którym zapewnia ofiarom przemocy schronienie, pomoc socjalną, porady prawne, terapię indywidualną, grupową, rodzinną.

²⁶ Centrum Służby Rodzinie prowadzi Dom Samotnej Matki, który pomaga kobietom w ciąży lub po urodzeniu dziecka, odrzuconym przez rodziny, partnerów czy środowisko, izoluje osoby przed sprawcami przemocy, zapewnia schronienie, pomoc socjalną, porady psychologiczne, terapię indywidualną, grupową.

²⁷ Podmioty prowadzą specjalistyczne porady prawne, psychologiczne, rodzinne, socjalne, pielęgniarstwo, dla osób z uzależnieniem od substancji psychoaktywnych oraz dotkniętych przemocą. W okresie 2012–2014 funkcjonowało osiem jednostek specjalistycznego poradnictwa, od lutego 2015 roku – trzy jednostki.

- prowadzą placówki wsparcia dziennego w formie opiekuńczej (pięć organizacji prowadzących dziesięć placówek)²⁸;
- prowadzą placówki wsparcia dziennego w formie pracy podwórkowej realizowanej przez wychowawcę (jedna organizacja prowadząca jedną placówkę);
- prowadzą placówki opiekuńczo-wychowawcze typu socjalizacyjnego (jedna organizacja prowadząca jedną placówkę), specjalistyczno-terapeutyczne (dwie organizacje prowadzące po jednej placówce) oraz rodzinnego (jedna organizacja prowadząca cztery placówki);
- realizują programy wspierające dla rodziców dzieci czasowo umieszczonych w pieczy zastępczej oraz rodziców przeżywających trudności opiekuńczo-wychowawcze (jedna organizacja);
- organizują pomoc wolontariatalną dla rodzin zastępczych oraz prowadzą rodzinne domy dziecka (jedna organizacja prowadząca jedną placówkę);
- prowadzą hostel dla osób uzależnionych od alkoholu (jedna organizacja prowadząca jedną placówkę);
- prowadzą kuchnie społeczne dla osób z problemem alkoholowym i członków ich rodzin (cztery organizacje prowadzące pięć placówek);
- prowadzą placówki wsparcia dziennego w formie opiekuńczo-specjalistycznej dla dzieci i młodzieży z rodzin z problemem alkoholowym (dwanaście organizacji prowadzących osiemnaście placówek)²⁹;
- prowadzą centrum integracji społecznej (jedna organizacja prowadząca jedną placówkę);
- prowadzą ośrodki rehabilitacji readaptacyjnej (hostel) dla osób z uzależnieniem od substancji psychoaktywnych (jedna organizacja prowadząca jedną placówkę);
- udzielają pomocy w zakresie reintegracji zawodowej lub społecznej (trzy organizacje).

Na zlecenie Miasta Łodzi Koło Łódzkiego Towarzystwa Pomocy im. św. Brata Alberta prowadzi sześć placówek wspierających osoby bezdomne – są to schroniska i noclegownie z podziałem na płeć³⁰ oraz świetlica.

Ponadto w ramach pomocy dla osób bezdomnych w okresie od 1 grudnia do 15 marca realizowany jest program osłonowy pod nazwą „Autobus dla

²⁸ W okresie 2013–2014 funkcjonowało 17 placówek wsparcia dziennego w formie opiekuńczej, prowadzonych przez 7 organizacji, od lutego 2015 roku – 5 podmiotów prowadzi 10 placówek.

²⁹ W 2013 roku funkcjonowało 14 placówek prowadzonych przez 9 podmiotów, w 2014 roku funkcjonowało 15 placówek wsparcia dziennego prowadzonych przez 10 organizacji, od 2015 roku – 12 podmiotów prowadziło 18 placówek.

³⁰ Noclegownia i schronisko zapewniają: wyżywienie, nocleg, odzież i pomoc socjalną. Noclegownie przyjmują osoby potrzebujące w okresie zimowym w godzinach od 18.00 do 6.00. Schroniska czynne są cały rok, całą dobę, maksymalny okres korzystania ze schroniska to sześć miesięcy. Świetlica prowadzona jest w okresie od 1 grudnia do 15 marca i zapewnia wyżywienie, odzież i pomoc pielęgniarską.

bezdolnych i potrzebujących”, kursujący w miejscach gromadzenia się osób bezdomnych, w godzinach 21.00–2.00. W autobusie tym potrzebujący pomocy mogą ogrzać się, zjeść gorący posiłek, otrzymać leki lub odzież. W 2015 roku w autobusie wydano 22 321 gorących posiłków, 734 sztuki odzieży łącznie, 16 koców, 21 kołder; odwieziono też do schroniska 53 osoby.

Podstawowym i bezwzględny warunkiem korzystania z jakiegokolwiek pomocy dla osób bezdomnych jest trzeźwość.

W ramach realizowanego przez Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Łodzi projektu systemowego PO KL 7.1.1 pod nazwą „Nowy obraz pomocy społecznej w Łodzi” zostali zatrudnieni streetworkerzy (sześć osób), którzy w centrum Łodzi motywują i wspierają osoby bezdomne do wyjścia z bezdomności oraz wspomagają takie osoby w procesie aktywizacji zawodowej i społecznej, prowadzą ewidencje zgłoszeń o pomoc. Osoby zatrudnione na stanowisku streetworkera współpracują z pracownikami socjalnymi z Wydziałów Pracy Środowiskowej w zakresie wdrożenia programu wychodzenia z bezdomności, współpracują ze strażą miejską oraz policją w prowadzeniu wspólnych działań monitorujących, współpracują też ze służbą zdrowia, prowadzą nieformalne grupy wsparcia oraz kierują na przeprowadzenie wywiadu środowiskowego osoby bezdomne zainteresowane wsparciem w postaci świadczeń pomocy społecznej.

Wnioski

Łączny budżet łódzkiego Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w 2015 roku to 274,5 mln zł. W Łodzi dla Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej bezpośrednio jest zatrudnione lub pracuje w placówce nadzorowanej ok. 4200 osób (w tym ok. 3500 to obsługa placówek, 300 – pracownicy socjalni, 500 – obsługa administracyjna). Placówki MOPS można podzielić na 8 rodzajów (57 placówek i 1100 rodzin zastępczych), z których pomocy korzysta ok. 6410 osób. Do tej liczby należy dodać ok. 10 tys. osób pobierających zasiłki (liczba ta jest orientacyjna, ponieważ nie można dokładnie stwierdzić, czy osoby pobierające zasiłek stały nie korzystają także z innych rodzajów pomocy pieniężnej lub niepieniężnej). Dodatkowo MOPS współpracuje z 44 organizacjami pozarządowymi, które pomagają w trudnej sytuacji życiowej ponad 36 tys. łodzianom (ok. 2200 osób zatrudnionych realizujących zadania pomocy społecznej). Łącznie z pomocy korzysta 52 400 mieszkańców Łodzi, czyli blisko 9% ogólnej populacji miasta. Jak wynika z danych udostępnionych przez MOPS w Łodzi (oraz informacji uzyskanych od pracowników MOPS-u), niestety, mimo ciągle udoskonalanej i dopasowywanej do potrzeb pomocy społecznej, wciąż zapotrzebowanie przewyższa środki, którymi dysponuje gmina.

Bibliografia

Uchwała nr XVII/315/11 Rady Miejskiej w Łodzi z dnia 7 lipca 2011 r. w sprawie opłat za świadczenia udzielane przez przedszkola publiczne prowadzone przez Miasto Łódź.

Uchwała nr XXXI/551/12 Rady Miejskiej w Łodzi z dnia 25 stycznia 2012 r. w sprawie ustalenia opłaty za usługi przewozowe lokalnego transportu zbiorowego w Łodzi.

Uchwała nr XXXVIII/703/12 Rady Miejskiej w Łodzi z dnia 25 kwietnia 2012 r. w sprawie podniesienia wysokości wynagrodzenia dla rodziny zastępczej zawodowej oraz prowadzącego rodzinny dom dziecka.

Uchwała nr XLIV/827/12 Rady Miejskiej w Łodzi z dnia 29 czerwca 2012 r. w sprawie zasad wynajmowania lokali wchodzących w skład mieszkaniowego zasobu Miasta Łodzi.

Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, Dz.U. Nr 115.

Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie terytorialnym, Dz.U. Nr 16, poz. 95.

Nitecki S., *Prawo do pomocy społecznej w polskim systemie prawnym*, Oficyna Wolters Kluwer business, Warszawa 2008.

Rymsza M., *Pracownicy socjalni i praca socjalna w Polsce, [w:] Pracownicy socjalni i praca socjalna w Polsce. Między służbą społeczną a urzędem*, Regionalne Centrum Polityki Społecznej w Łodzi, Łódź 2011.

www.mops.lodz.pl/index.php/organizacje-pozarzadowe (dostęp: 18.02.2016).

www.mops.lodz.pl/index.php/struktura-mops (dostęp: 18.02.2016).

Streszczenie

Jedną z istotnych ról państwa jest pomoc społeczna, która jest kierowana do osób starszych, niepełnosprawnych fizycznie i intelektualnie, sierot, rodzin wielodzietnych oraz bezdomnych. Zakres pomocy społecznej obejmuje świadczenia środowiskowe (zasiłki pieniężne i niepieniężne) oraz świadczenia instytucjonalne w formie pobytu w domach pomocy społecznej, schroniskach czy placówkach opiekuńczo-wychowawczych.

Opracowanie ma charakter opisowy, jego celem jest prezentacja struktury organizacyjnej Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej, struktury kosztów oraz skali pomocy gminy Łódź osobom potrzebującym. Do realizacji celów wykorzystano analizę danych zastanych, raportów finansowych udostępnionych przez łódzki MOPS.

W Łodzi z pomocy społecznej korzysta ponad 56 tys. mieszkańców, co stanowi blisko 9% ogólnej populacji miasta. Niestety, mimo ciągle udoskonalanej i dopasowywanej do potrzeb, pomocy społecznej, wciąż zapotrzebowanie przewyższa środki, którymi dysponuje gmina.

Słowa kluczowe: pomoc społeczna, placówki opieki społecznej